

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОВСЬКИЙ АНАЛІЗ

Актуальність теми дослідження. : Актуальність дослідження особливостей українськоекономічної ментальності обумовлена теоретичними та практичними потребами суспільного перетворення в Україні. Формування цивільно ринкового суспільного середовища України є невіддільним від аналізу явищ та феноменів, із яких складається соціально-економічний прогрес країни» [1, с. 12]. **Мета дослідження.** Встановити особливості розвитку категорії менталітету в соціальній та філософській науковій думці, з'ясувати роль даної категорії для аналізу розвитку суспільства України. **Завдання дослідження.** Проаналізувати українську економічну ментальність та фактори, що сприяли її формуванню. **Об'єкт дослідження.** Українська економічна ментальність. **Предмет дослідження.** Соціальні й соціально-економічні реалії сучасної України вимагають дослідження властивостей та засад української національної економічної ментальності в аспекті її схильності рисам заповзятливості, підприємливості, «ринковості». Ринкова економіка вимагає від своїх суб'єктів бути носіями певної свідомості, з характерними для неї індивідуально-психологічними та соціально-психологічними (ментальними) якістьми, передбачає наявність у своїх суб'єктів «духу капіталізму». Ментальний феномен, за яким ховається своєрідна метатеорія свідомості у вимірах соціального та духовно-культурного життя, показує як об'єктивовані «координати» реалізації людської свідомості у реаліях суспільної дійсності, так й суб'єктивні індивідуальні трансформації зовнішнього об'єктивного досвіду, що утворюють певний ідеал особистості як специфічно-унікального буття окремої людини. Отже, у співвідношенні з поняттям «національна економічна ментальність» дослідження ринкових якостей соціальної та індивідуальної свідомості громадянина новітньої України набуває нових ознак виразності, відтінків, можливостей концептуалізації. Поняття ментальності у суспільствознавчій науці прийшло як розгортання уявлень про «психологію» суспільного індивіда, «психологію епохи», «психологію нації». У цих уявленнях йшлося не про «чистий» психологізм, не про підміну соціальних й економічних мотивацій психологічними, а про різноманітні культурні основи соціальних, економічних, правових відносин, які яскраво віддзеркалювали співвідношення індивідуального і загального у суспільному житті й людській самосвідомості. Через ідеологічні причини поняття «ментальність» довгий час знаходилося поза межами уваги вітчизняних науковців. Тільки у 90-ті роки ХХ століття, з початком розбудови української незалежної держави, філософи, історики, соціологи, політологи, соціальні психологи повернулися до його дослідження. Доцільно погодитися із зауваженням В.Храмової: «Сьогодні актуалізація проблеми української ментальності пов'язана з тим, що необхідно знати, хто ми є, аби будувати державу, адекватну нашій вдачі» [2, с. 179]. Посеред найважливіших знань для розбудови «адекватної нашій вдачі» держави значне місце посідає знання про особливості української економічної ментальності. Слід зазначити, що в останні роки феномен ментальності все частіше вивчається вітчизняними науковцями, проте спеціальних досліджень природи та особливостей національної ментальності України в аспекті її економічно-спрямованих властивостей наразі майже немає. Українська національна економічна ментальність і «дух капіталізму» й інші зосереджувалися на різноманітних, проте не власне «економічних», властивостях національної ментальності, а саме – найбільш суттєві риси етнічної ментальності України, ментальна співзвучність української та європейської філософських традицій, ментальність як атрибут суб'єктивної реальності українського соціуму, психоемоційний світ людини як суб'єкта національної культури тощо. Потреби теорії й практики побудови цивілізованого суспільства в Україні ставлять на порядок денний питання вивчення національної економічної ментальності України, зокрема, в аспекті її привернутості підприємницьким характеристикам та алгоритмам суто ринкової свідомості, схильності сучасним моделям соціально-економічної поведінки людини. У визначенні поняття «ментальність» мають місце різні підходи, існує багато розбіжностей. Проте, у цілому, ментальність (з лат. mens – розум, спосіб мислення, душевний стан) – це спосіб мислення, загальна духовна настроєність людини [3, с. 263]. **Висновок.** Економічна ментальність є узагальненим вираженням соціально-економічного (господарського) досвіду народу. Наявність культурних засад ринкової економіки є чи не важливішою за сам ринок, а культурні передумови можливості ринкової свідомості мають корені, перш за все, в особливостях ментальності народу. Саме історико-культурний підхід – через «менталітет», «ментальність» – дозволяє вийти на певні рівні опису соціально-економічних процесів в новітній Україні, дає можливість проникнути у глибину суспільної реальності, подолати занадто спрощене бачення соціальних (й соціально-економічних) процесів, збагнути корені національних правил економічних суспільних ігор та уявлень, які існують. У визначенні сутності, зокрема, соціально-економічної національної ментальності слід зауважити таке: український народ, що є нащадком прадавніх культурних традицій, психічно асимілює та синтезує різні культурні традиції мислення, є народом найрізноманітнішого духовного досвіду. В українській соціально-економічній свідомості відображена ментальна культура, що реалізується у пошуку універсальних засад людського буття, у вільному творчому підході до життя. В українській економічній ментальності, як «душі народу», сконцентровані фундаментальні психологічні риси, здатні, при потребі, проявитися в усіх соціально-економічних, політичних та культурних реаліях буття. Економіку (правила гри у національній економіці) формують відповідні інститути суспільства. Їх вплив є суттєвим на поведінку й соціальне мислення суб'єктів економічних відносин. Проте самі ці суспільні інститути також формуються національною історією. Люди обирають їх під диктовку традицій, певних соціальних норм, особливостей внутрішньо-економічного розвитку країни. Ефективність національних суспільних практик у господарській (соціально-економічній) сфері визначається також й соціокультурним контекстом, за яким захований ментальний контекст, коли пересічний громадянин певним чином оцінює соціально-економічну ситуацію у суспільстві і відповідним чином діє у цій ситуації. Спеціальні соціально-філософські й соціологічні дослідження на вітчизняному ґрунті здатні оживити національну традицію, запобігти неефективному некритичному запозиченню іншо-культурних елементів суспільно-економічного розвитку. Разом з тим порівняльний аналіз схожих та відмінних фактів соціально-економічних реалій інших країн робить вітчизняну науку більш сприйнятливою до складності й багатоманітності норм, цінностей, інститутів і соціальних структур сучасного суспільного життя та до взаємозв'язку різних форм соціально-економічної поведінки людей за сучасних умов, коли нехай й «чужі» ментальні утворення набувають у ситуації України нового змістовного забарвлення [4].

Список використаних джерел

1. Забужко О.С. Філософія національної ідеї. Етносоціальний розвиток України / О.С.Забужко. К., 1993. 125 с.
2. Феномен нації:основи життєдіяльності/[Додонов Р.О.,Ігнатов В.О.,Моїсєєв І.К.та ін.];за ред.Б.В.Попова-К.:Товариство «Знання»,КОО, 1998. 264 с.
3. Философский энциклопедический словарь / [Сост. Губский Е.Ф., Кораблев Г.В., Лутченко В.А.] М.: ИНФРА-М, 1997. 576 с.
4. Бондаренко О.В. «Українська національна економічна ментальність і «дух капіталізму»» URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_37_17.pdf